

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.ה)

1

בס"ד | גיליון 101

וילך - תשובה -

יום הכיפורים

התשפ"ג

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

מדה כנגד מדה - סיפורים מגדולי ישראל

מדוע "הפריע" למרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל

דברים ל"א ב': "בן מאה ועשרים שנה אנכי...".

"בערוב ימיו כשמרן (הגרא"ל שטינמן זצ"ל) בחן מידי יום כמה קבוצות של תלמידים, היה הדבר למשא ועול כבד, אך מרן לא רצה להפסיק והתאמץ עם כל הקושי. ופעם התבטא כי יש בזה מדה כנגד מדה, כמו שבילדותו הוא 'הפריע' למרן הגר"ז (מברסק) והטריח אותו לבחון אותו, לכן גם היום הרבה מפריעים לו ומבקשים שיבחן אותם...".

(בזאת תבחנו" עמוד 9)

אין לשנות מנהגים. שינה מנהג ביום כיפור - נפטרה בתו ביום כיפור

"אמר מהר"י סג"ל אין לשנות מנהג המקום בשום ענין אפילו בניגונים שאין מורגלים שם. וסיפר לנו מעשה בעצמו שהיה שליח ציבור פעם אחת בקהלת רענגשפורג בימים הנוראים, והיה מנגן כל התפילה כמנהג מדינת אושטרייך כי כן המנהג שם. והוקשה בעיניו שהיו אומרים הפטרה בניגון בני ריינוס. ואמר שבאותו פעם היה הוא אומר סליחה 'אני אני המדבר' אשר יסד רבינו אפרים לומר לתפילת מוסף, וסבר שמצוה לומר שם לכבוד רבינו אפרים המחבר אשר מנוחת כבודו שם. ואמרו המנהיגים אליו שאין מנהגם לומר אותה הסליחה ולא שמע אליהם מסברתו דלעיל. לימים מתה בת הרב ביום כיפור והצדיק הרב הנזכר עליו הדין שלקתה בתו על מה ששינה מנהג המקום".

(ספר מהר"ל, מנהגים, הלכות יום כיפור)

על שכתב על מנהג ישראל שהוא שטות, נענש שבן בנו היה שוטה

בשו"ע (או"ח סימן תר"ה א'): "מה שנוהגים לעשות כפרה בערב יום כיפורים לשחוט תרנגול על כל בן זכר ולומר עליו פסוקים, יש למנוע המנהג. הגה: ויש מהגאונים שכתבו מנהג זה, וכן כתבו אותו רבים מן האחרונים, וכן נוהגין בכל מדינות אלו ואין לשנות, כי הוא מנהג ותיקין".

במהדורה הראשונה של השולחן ערוך, נכתב (בראש סימן תר"ה): "מנהג כפרות בערב יום כיפור מנהג של שטות הוא", ותיבות אלו נמחקו בהדפסות האחרות. רבי שמואל אבוהב מוויניציאה וחכמים נוספים כתבו, שאת התיבות שבכתורת לא כתב מרן רבי יוסף קארו עצמו, אלא המדפיס הראשון (ר' מאיר ב"ר יעקב פרינץ) הוסיפן מדעתו, וכתב על זה הרבי יצחק הלוי וואלי תלמידו של רבי שמואל אבוהב שהמדפיס "נענש על כך בהאי עלמא, דבן בנו היה שוטה".

מדוע הסכים הקב"ה לקבל את תשובת מנשה

דברי הימים ב' פרק ל"ג ו"א: "ויבא ה' עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור וילקדו את מנשה בחיים ויאסרוהו בנחשתיים ויליכהו בבלה".

דברים רבה (ב' כ'): "... מהו 'ותבואת רשע לחטאת' בביאה אחת שנכנס מנשה לבית קדשי הקדשים היתה חטייה לישראל, שעשה צלם של ארבע פנים והכניסו להיכל מנין, שנאמר (יחזקאל ח' ה'): 'הנה מצפון לשער המזבח סמל הקנאה הזה בביאה', אמר רבי אחא: הא בייא רבא לעלמא התושב מפנה לבעל הבית ולמה עשה צלם של ד' פנים כנגד ד' חיות שהן סובלות כסאו של הקדוש ברוך הוא. דבר אחר, למה ארבע פנים כנגד ד' רוחות העולם, אמר: כל מי שיבוא מד' רוחות העולם יהא משתחוה לצלם זה, ומה עשה לו הקדוש ברוך הוא, מסרו ביד שונאיו מנין, שנאמר (דברי הימים ב' ל"ג ו"א): 'ויבא עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור ויאסרוהו בנחשתיים' ועשו לו מולין של נחשת והכניסו אותו לתוכו והיו מדליקין תחתיו והוא היה נשרף מבפנים.

אותה שעה קרא מנשה לכל אלוהות שבעולם שהיה מזבח להם ולא ענו אותו אחד מהם, שנאמר (ישעיה מ"ו ז'): 'אף (כי) יצעק אליו ולא יענה מצרתו לא יושענו' כיון שראה מנשה צרתו צרה שלא ענה אותו אחד מהם, התחיל קורא להקב"ה, אמר לפניו: רבש"ע הרי קראתי לכל אלהות שבעולם וידעתי שאין בהן ממש, רבש"ע את הוא אלוך על כל אלהים ואם אי אתה עונה אותי, אני אומר שמא ח"ו כל הפנים שוות.

אמר לו הקדוש ברוך הוא: הא רשע בדין הוא שלא אענה אותך שהכעסת אותי, אלא שלא לנעול דלת לפני השבים שלא יהו אומרים הרי מנשה ביקש לעשות תשובה ולא נתקבל, לפיכך הריני עונה אותך, מנין, שנאמר (דברי הימים ב' ל"ג ו"ג): 'ויתפלל אליו ויעתר לו'...".

במעשיו ביזה מנשה את הקב"ה, ומיעט כבוד שמים, וכשהסכים הקב"ה לקבל תשובתו על אף שהיה בדין שלא יענה, התרבה כבוד שמים (וראה במדה כנגד מדה חלק א' גיטין דף נז.ז; בענין "מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק מבני בניו של סיסרא למדו תינוקות בירושלים מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים מאן אינון" וכעין הדברים כאן).

(הבה"ח יעקב דיויד שליט"א)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א).

2

בס"ד | גיליון 101
וילך - תשובה - יום
הכיפורים התשפ"ג

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

טעם לשני מיני פורעניות הסותרים זה את זה

דברים ל"א י"ז: "וְחָרָה אַפִּי בּוֹ בַיּוֹם הַהוּא וְעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פְּנֵי מַהֵם וְהָיָה לְאָכָל וּמִצָּאָהוּ רְעוֹת רְבוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עָלַי כִּי אֵין אֱלֹקִי בְּקִרְבִּי מִצָּאוֹנִי הַרְעוֹת הָאֵלֶּה".

"... ומה שאמר כאן ומצאוהו רעות רבות וצרות ודרשו חז"ל במסכת חגיגה (דף ה.) רעות שנעשות צרות זה לזה כגון זיבורא ועקרבא. יובן ג"כ במה שנתבאר דאמר שיעשו שני חטאים הכפירה בה' והאמונה בהבל. ובאמת דלפי הטבע הני שני החטאים סותרים זה את זה דהכפירה והכחשה באמונה באה מצד הגאווה ורום הלבב וכמאה"כ (דברים ח') ורם לבבך ושכחת את ה' ואמרת כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל והוא האפיקורסות. וזה האדם שיש לו מדות הללו הוא בטבעו רחוק מלהאמין בע"ג. ויש להיפוך אדם שהוא בכלל הפתאים המאמינים בכל דבר בטל וזה בא לו משפלות הדעת והלבב והוא בטבע יכול להכשל בחטא ע"ג ולהיות ירא מכוכב שיכול להרע לו או להטיב וכדומה, ועל"פ הכפירה בה' ותורתו חלילה והאמונה בשוא והבל הוא משני טבעים מהופכים, ואחר שאמה"כ וקם העם הזה זונה אחרי אלהי נכר הארץ ועזבוני שלא יעבדו את ה' וזהו מצד המינות וגם יעבדו ע"ג וע"כ באה להם העונש ג"כ מדה כנגד מדה שני מיני פורעניות הסותרים, רעות שנעשו צרות זו לזו שלא יוכלו להרפא ולהנצל מהם בשום עצה".

(בית הלוי פרשת כי תשא)

פתחו פתח של תשובה כחוד המחט ואפתח לכם פתחים גדולים

"קול דודי דופק על ידי משה בשעה שאמר (שמות י"א): 'ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים' פתחי לי רבי יסא אמר: אמר הקב"ה לישראל: בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו".

(שיר השירים רבה ה' ב')

החזרת פנים כנגד החזרת פנים

דברים ל"א י"ח: "וְאֶנְכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פְּנֵי בַיּוֹם הַהוּא עַל כָּל הַרְעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים".

"ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא וגו' שאני שוכן בתוכם רק שהחזרתי פני (ואם יכנעו לבם באמת אפנה אליהם): כי פנה אל אלהים אחרים. עד"ה (יחזקאל ח' ט"ז) ואחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה והמה משתחווים נגד השמש. לכן עשיתי כמדתם והחזרתי גם אני פני מהם".

(מלבי"ם תורה אור)

המברך מתברך

דברים ל' י"א: "כִּי הַמְצִיחַ הַזֹּאת אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לֹא נִפְלְאת הוּא מִמֶּךָ וְלֹא רְחִיקָה הוּא".

"... אמר הקב"ה: אם נזקקת לברכתה של תורה (אם ברכת התורה), אף אני מברך אותך, שנאמר (שמות כ' כ"א): בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו', דבר אחר רבנן אמרי: אמר הקב"ה: אם ברכת את התורה, לעצמך את מברך, מניין? שנאמר (משלי ט' י"א): כי בי ירבו ימך ויוסיפו לך שנות חיים".

(דברים רבה ח' ב')

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

תשובה כנגד משובה

"... ועוד יש עוון, והוא עוון חילול השם, שהתשובה וייסורין תולין ומיתה ממרקת, כמו שנאמר (ישעיה כ"ב י"ד): אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותון (יומא פו.). והנה כאשר האדם משתדל לתמוך ביד האמת, ויעזור אחריו ויתעורר בדבריו והופיע אורו לפני בני עמו, ויחזק ידי אנשי האמת ונשאו ראשם, וכתות השקר ישפילם יגיעם עד עפר – הנה אלה דרכי קדוש השם, והוד והדר לאמונתו ועבודתו בעולם, ועז ותפארת במקדש תורתו. על-כן בהרבות פעליו לקדש את השם ולעודד האמת, להכין אותו ולסעודו, ונסלח לו מעוון החילול עם התשובה, בשומו האמת לעומת אשמת החילול, **מדת תשובתו כנגד מדת משובתו.** זה באור 'בחסד ואמת יכופר עוון'."

(שערי תשובה לרבנו יונה, השער הראשון אות מ"ז)

תשובה מאהבה מביאה לאהבת ה'

הושע י"ד ה': "אֶרְפָּא מְשׁוּבְתֵם אֶהְבֵּם נְדָבָה כִּי שָׁב אֶפִי מִמְנֹרָה."

"...וכן אמר אחר כך ארפא משובתם אוהבם נדבה שיעזור ה' יתברך שיהיה התשובה שלימה מאהבה ואז מדה במדה אוהבם נדבה."

(פרי צדיק, דברים פרשת וילך ושבת תשובה)

★★★

תשובה ממעשים רעים מונעת רעה

ירמיה י"ח ח': "וְשָׁב הַגּוֹי הַהוּא מִרַעְתּוֹ אֲשֶׁר דָּבַרְתִּי עֲלָיו וְנִחַמְתִּי עַל הַרְעָה אֲשֶׁר חָשַׁבְתִּי לַעֲשׂוֹת לּוֹ."

עזיבת העוזבים

דברים ל"א ז': "וְחָרָה אִפִּי בּוֹ בַיּוֹם הַהוּא וְעִזְבֹתֵימִי וְהִסְתַּרְתִּי מִפְּנֵי מַהֵם וְהָיָה לְאֹכַל וּמִצְאָהוּ רַעוֹת רְבוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עָלַי כִּי אֵין אֱלֹקֵי בְּקִרְבִּי מִצְאוּנֵי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה."

פירושו: "ועזבתים". מדה כנגד מדה, כשם שהם עזבו את ה', כך השי"ת יעזוב אותם ח"ו.

★★★

אם תשחיתון - תשחיתון

דברים ל"א כ"ט: "כִּי יִדְעַתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוֹן וְסָרְתֶם מִן הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֲתֶכֶם וְקִרְאתִי אֲתֶכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כִּי תַעֲשׂוּ אֵת הָרָע בְּעֵינֵי ה' הֲלֹקְעִיסוּ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם."

"השחת תשחיתון, חסר י"ד, כלומר אם תשחיתון - תשחיתון (מדרש חסרות ויתרות)."

(רמזי רבינו יואל)

ביום הכיפורים יפרט את חטאיו כדי שיתבייש, כשם שלא התבייש כשעבר את העבירות

ירושלמי נדרים דף יח: "הנודר הנייה מחבירו בפניו לא ישאל לו אלא בפניו (היינו בפני חבריו שנדר ממנו. ואם נדר) שלא בפניו נשאלין לו בין בפניו בין שלא בפניו. רבי יוחנן אמר: מפני הבושה (מה שראינו שלא ישאל אלא בפניו זה כדי לבייש אותו, שהרי הוא לא חשב על כך שמבייש את חבריו כשהדירו בפניו, לכן כשרוצה להישאל, יתבייש אף הוא). ר' יהושע בן לוי אמר: (לא ישאל אלא בפניו) מפני החשד (שאם ישאל שלא בפניו, שמא אותו חבר לא ישמע שהנדר הותר לו ויחשוד בו שעובר על הנדר). ואתיין אילין פלוגותא (והמחלוקת הזאת, המחלוקת בין ר"י ור"ב"ל אם מפני הבושה או מפני החשד) כאילין פלוגותא (הולכת כמו המחלוקת הזאת, בין ר"ב"ב ורבי עקיבא) דתני יום הכיפורים (כשבא לעשות תשובה) צריך לפרוט את מעשיו דברי רבי יודה בן בתירה (כדי שיתבייש, ולשיטתו גם כאן צריך להישאל בפניו כדי שיתבייש). רבי עקיבא אומר: אינו צריך לפרוט את החטא (כי פעמים שיימנע מלעשות תשובה אם יחמירו עליו כל כך, ולדעת ר' עקיבא גם בנדרים אינו צריך להישאל בפניו, אדרבה, דווקא מפני הבושה)...".

פירושו: לדעה של "מפני הבושה", הטעם הוא שכשם שהוא בייש את חבריו כשהדירו בפניו, לכן עתה כשרוצה להישאל, יתבייש אף הוא. וכן כשבא לשוב בתשובה ביו"כ, על שלא התבייש לעבור את העבירות, צריך לפרוטן כדי שיתבייש ובזה מתקן את חוסר בושה.

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

"הן קרבו ימך למות" כנגד "הן בני ישראל לא שמעו אלי"

דברים ל"א י"ד: "ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימך למות קרא את ה' והושע והתקצבו באהל מועד ואצוננו וילך משה ויהושע והתקצבו באהל מועד".

"הן קרבו ימך למות, ר' שמעון בן יוחאי אומר: ברוך דיין האמת אדון כל המעשים שאין עולה ומשוא פנים לפניך, בוא וראה בשעה שאמר הקב"ה למשה 'הן קרבו ימך למות' השיב משה ואמר לפני הקב"ה רבונו של עולם: בלשון שקלסתי בו אתה גוזר עלי מיתה? משל לה"ד לאחד שהיה מהלך בדרכך ומצא סייף הנדוי אמר אין זה ראוי אלא למלך, הלך והביאו דורון למלך, אמר המלך: לכו והסירו בו את ראשו! אמר לו: אדוני המלך, בדרון שהבאתי לך אתה בא אלי להרגני? כך אמר משה לפני הקב"ה: רבונו של עולם, בלשון שקלסתיך אתה בא להרגני? ומה קלסו שאמר לפניו (י' י"ד) הן לה' אלוקיך השמים ושמי השמים, והקב"ה אמר לו: הן קרבו ימך למות.

השיב הקב"ה ואמר למשה: לא זכור אתה בשעה שהיו בני לוי עומדים לבקש מלפניך מחילה ואמרת להם (במד' ט"ז ז'): 'רב לכם בני לוי' ועכשיו הרי תשובתך 'רב לך אל תוסף' (ג' כ"ו) משיב הקב"ה ואמר למשה: הלא כמה פעמים הייתי מצוה אותך לסבול טרחן של בני וכשבאו למי מריבה קראת להן שוטים ואמרת (במדבר כ' י'): 'שמעו נא המורים' עכשיו הסתלק מהם דלית אורחיה דבר נש חכים למיזל עם שטיי. משיב משה ואמר לפני הקב"ה רבונו של עולם: זכור אותה שעה שאמרת לי (ע' שמות ג' י'): 'ועתה לך ואשלחך אל פרעה' כשם שעל ידי יצאו, כך על ידי יכנסו, משיב הקב"ה ואמר למשה: משה לא זכור אתה כשאמרת לי (שם ד' י"ג): 'שלח נא ביד תשלח' במדה שאדם מודד בה מודדין לו".

(מדרש תנאים)

אתה חסת על כבודי, אף אני חסתי על כבודך. כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו או להחזירו בתשובה ואינו מחזירו, בא לידי צער

יונה ד' ח': 'ויהי קִזְרַח הַשָּׁמַשׁ וַיִּמְן אֱלֹקִים רוּחַ קָדִים חַרְיִשִּׁית וַתֵּךְ הַשָּׁמַשׁ עַל רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלֵּף וַיִּשְׂאֵל אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי".

בילקוט שמעוני (יונה רמז תקנ"א): "כיון שראה הקב"ה באנשי נינוה ששבו מדרכם, נח מכעסו ועמד מכסא דין וישב על כסא רחמים ונתרצה ואמר: סלחתי. מיד נפל יונה על פניו ואמר: רבש"ע, יודע אני שחטאתי לפניך, מחול לעווני שברחתי לים שלא ידעתי כח גבורתך, ועכשו ידעתי, שנאמר: ידעתי כי אתה (ה') א-ל חנון ורחום. א"ל הקב"ה: אתה חסת על כבודי וברחת מלפני לים, אף אני חסתי על כבודך והצלתך מבטן שאול, ומרוב חמה שהיה במעי הדגה נשרף בגדו ומעילו ושערותיו זבובין ויתושין ונמלים ופרעושים שרויים עליו ומצערין אותו עד שביקש נפשו למות, שנאמר: וישאל את נפשו למות, מכאן אמרו: כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו או להחזירו בתשובה ואינו מחזירו בא לידי צער, מה עשה הקב"ה, העלה קיקיון על ראש יונה בלילה ובשחרית עלו עליו רע"ה עלין וצל כל עלה ועלה ארבעה זרת וטפח, ארבעה אנשים יכולים לישוב בצלו תחת הקיקיון לכבוש את השמש, זימן הקב"ה תולעת והיכה את הקיקיון ויבש ומת זבובין ויתושין שרויין עליו ומצערין אותו מכל צדדים עד שביקש נפשו למות...".

פירוש: "כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו או להחזירו בתשובה ואינו מחזירו, בא לידי צער", נראה דמי שיש בכוחו לבקש רחמים או להחזיר חבירו בתשובה ואינו עושה כן, נענש שכמו שהוא לא חש לצער חבירו ומשפחתו ולצער השכינה, מעתה יהיה הוא בצער.

★★★

תפילת כהן גדול 'אנא' ביום הכיפורים, כנגד 'אנא' שאמרו השבטים ליוסף

בראשית נ' י"ז: "כה תאמר ליוסף אנא שא נא פֶּשַׁע אֲחִיד וְחַטָּאתִים כִּי רָעָה גְּמִלְךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לִפְשַׁע עַבְדִּי אֲלֵךְי אָבִיד וַיִּבֶן יוֹסֵף בְּדִבְרָם אֲלֵיו".

"אנא שא נא, אמר הקב"ה: אתם אמרתם בלשון 'אנא', עתיד כהן גדול ליכנס לבית קודש הקדשים, ומלמד סניגוריא על בניכם בלשון הזה 'אנא השם'".

(ילקוט שמעוני פרשת ויחי רמז קס"ב)

לעילוי נשמת: מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל ★ הר"ר ברוך ב"ר יוסף ז"ל

להנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים 054-251-0336 קו אמריקאי: 646-340-5403

דוא"ל ap@torah24-7.com אתר <https://torah24-7.com/SEFORIM-HEBREW/>